

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARI O'QUVCHILARI MA'NAVIYATINI HADISLAR VOSITASIDA SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYASI

Qosimov Ubaydulloh Avazbek o'g'li
Osiyo xalqaro universiteti 1-kurs talabasi

Annotatsiya: *Maqolada hadis va uning ahamiyati haqida ma'lumotlar, yosh avlodni har tomonlama barkamol va ilmli qilib tarbiyalashda ularning o'rni, ilm o'rganish yo'lida ajdodlarimizning tajribalari va ular yordamida o'quvchilarni ilm olishga yanada ruhlantirish haqida keltirib o'tilgan. Dunyoqarashi keng, mustaqil fikriga ega yoshlarni tarbiyalash hozirgi kunning dolzarb muammolaridan biridir. Bu muammoning yechimi esa diniy va dunyoviy bilimlarga ega bo'lish. Buning uchun esa hadislar eng kerakli qo'llanmadir.*

Kalit so'zlar: *Imom al-Buxoriy, hikmat, sahoba, din, hadis, sunnat, oyat, ilm-ma'rifat, ilmsizlik, ilmning fazilatlarini, ilm olishga targ'ib, dunyo, oxirat.*

Barkamol avlodni tarbiyalash O'zbekiston davlat siyosatining eng muhim yo'nalishi sifatida tan olingan. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasida "Jismoniy sog'lom, ma'naviy va intellektual jihatdan rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, Vatanga sadoqatli, mustahkam hayotiy qarashlarga ega yoshlarni tarbiyalash, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida ularning ijtimoiy faolligini oshirish" vazifasi belgilab berilgan..

Vatanga sadoqat, fidoyilik, tashabbuskorlikning asosi milliy g'ururdir, shuning uchun milliy g'urur tuyg'usini tarbiyalash ushbu bosqichda ta'lim muassasalarining muhim vazifasidir.

M. Kuronov ta'kidlaganidek, milliy g'urur-bu ongli munosabat, millatning moddiy va ma'naviy merosiga qarashlar tizimi, o'z xalqi, vatani, millat psixologiyasi bilan faxrlanish. U o'z vataniga bo'lgan muhabbatda, o'tmishi va hozirgi kundan g'ururlanishda, unga g'amxo'rlik qilishda namoyon bo'ladi kelajakda. Milliy g'ururni tanqidiylik, kamtarlik, ijodiy maqsadlarga yo'naltirilgan organik birlikda shakllantirish kerak [3].

Hadislar Islom dunyoqarashining umumiyliги sifatida turli xil bilim qatlamlarini beradi. Ular xalqning mentalitetini shakllantirishga ta'sir qiluvchi tarixiy, adabiy va lingvistik manbalar sifatida o'rganiladi, ya'ni.uning fikrlash tarzi, ham shaxsga, ham butun etnik guruhga xos bo'lgan aqliy ko'nikmalar va ma'naviy munosabatlar to'plami. Ota-ona qaramog'isiz qolgan, g'amxo'rlik va muhabbatga muhtoj, kelajagiga biroz ishonchsiz bolalar alohida toifani tashkil qiladi. Ushbu bolalarni barkamol, yuksak axloqiy odamlar tomonidan tarbiyalash, ularning milliy g'urur tuyg'usini rivojlantirish ta'lim tizimining eng dolzarb vazifasidir. Ushbu vazifani amalga oshirishning eng

maqbul usullari va vositalarini tanlash, ishlab chiqish har doim mutaxassislarning e'tiborini jalb qilgan. Ushbu muammoni hal qilish vositalaridan biri hadislardan samarali foydalanishdir.

Asrlar davomida hadislar o'ziga xos tarbiyaviy funktsiyani bajarib, odamlarning qalbiga chuqur kirib bordi. Ularning ahamiyati shundaki, hadislar axloq normalarini har bir kishi uchun majburiy xulq-atvor normalarini shakllantirishga xizmat qiladi [2]. Hadislarda odamlarning isrofgarchilik, ochko'zlik, jaholat, yovuzlik kabi illatlari qoralanadi va insonning haqiqiy fazilatlarini yaxshilik, odob-axloq, qadr-qimmat, sabr-toqat va mamnunlik kabi ulug'lanadi. Hadislar ma'naviy poklanishga, imon va ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi, mag'rurlikni tarbiyalaydi, yashashga chaqiradi. Bu imon va ishonch, ya'ni hadislar milliy g'ururni shakllantiradi. "Mehribonlik uylari" boshlang'ich sinf o'quvchilarining (Mehribonlik uylari) ma'naviy-axloqiy tarbiyasida hadislardan ularning yoshi va individual psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda mohirona foydalanish, ushbu ish uslubini ishlab chiqish zamonaviy pedagogika fanining dolzarb vazifasidir.

Hadislar har bir kishi uchun juda ijobiy fazilatlarni shakllantiradi. Hadislarga o'rgatilgan qo'shniga bo'lgan muhabbat, hurmat va g'amxo'rlik har kimga, shu jumladan bolalarga kuch bag'ishlaydi, ularda o'ziga ishonch, hurmat, ishonch, boshqalarga rahm-shafqatni tarbiyalaydi. Shu asosda milliy g'urur, milliy o'z-o'zini anglash shakllanadi va rivojlanadi.

Mehribonlik uylarida milliy g'ururni hadislar orqali tarbiyalash asosan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, ta'lim soatlari davomida darsdan tashqari vaqt davomida amalga oshiriladi. Biroq, darslarda, xususan, "tasdiqlangan" (harflar. Odob) hadislardan foydalanish uchun keng imkoniyatlar mavjud. Oilalarda tarbiyalangan bolalardan farqli o'laroq, Mehribonlik uylarining milliy g'ururi ularning ota-onalari, bobo-buvilari tomonidan emas, balki o'qituvchilar tomonidan amalga oshiriladi. Ma'naviy tarbiya ishlarini tashkil etishda ushbu haqiqatni hisobga olish kerak. Keksa avlod o'sib borayotgan odamlarga, jamiyatning odamlarning ayrim fazilatlariga bo'lgan qarashlarini aniq tushuntiradi, yaxshilik va yomonlikni farqlashni o'rgatadi. Ota-onalar va bobo-buvilar bilan suhbatlar nafaqat muloqot quvonchi, balki ulkan tarbiyaviy kuchdir. Mehribonlik uylaridagi bu funktsiyalarning barchasi o'qituvchi-o'qituvchilarga yuklatilgan.

Ma'lumki, hadislar Muhammad payg'ambarning so'zlari va xatti-harakatlari haqidagi afsonalar bo'lib, hayotning turli diniy va huquqiy tomonlariga ta'sir qiladi. Masalan, ular yolg'onni qoralaydilar. O'quvchilarga Vatan ularga ta'lim va tarbiya berishini, ularga ishonishini tushuntirish kerak. Yolg'on sharmandalikka olib keladi. Bundan tashqari, yolg'onchi odam fosh bo'lishdan qo'rqib, o'zini noqulay his qiladi.

Ushbu hadislar o'quvchilarni bilim olishga, keyinchalik ularni o'zlari, xalqi manfaati uchun yo'naltirish uchun ko'nikma va ko'nikmalarga ega bo'lishga undaydi. Bilimning o'zi qadr-qimmat emas, bu faqat insonni yuqori darajadagi ustunlikka olib keladigan vositadir. Ishlatilmagan bilim, uning egasiga qarshi dalil bo'lishdan boshqa

hech qanday ish uchun mos emas. Hadislarda insonning vatanparvarlik, milliy g'urur, milliy o'z-o'zini anglash kabi muhim fazilatlar haqida so'z boradi.

Milliy mag'rurlik va vatanparvarlik bir-biri bilan chambarchas bog'liq tushunchalardir. Shunga ko'ra, hadislardan foydalanganda Vatanga muhabbat uyg'otish kerak:

Insonning vatani, birinchi navbatda, ona qornida, tug'ilgandan keyin u tug'ilgan joy. Vatan eng aziz inson - onaning bachadoni bilan taqqoslanadi, biz ham onani, ham Vatanni teng darajada sevishimiz va himoya qilishimiz kerak.

Islom ilm-ma'rifatga asoslangan din. Islomning asosiy manbalari hisoblangan Qur'oni karim va hadisi sharifda ilm o'rganish, uni boshqalarga o'rgatish, va aksincha, ilmsizlik yoki uni o'rgatishga loqaydlik qattiq qoralanadi. Bu fikrimizga muqaddas Kitobimizning ilk nozil bo'lgan oyatining o'ziyoq isbot bo'la oladi. Alloh taolo "Iqro", ya'ni "O'qi" deb amr qiladi ushbu dastlabki oyatda. Hadislar ham islom dinida Qur'ondan keyin turadigan ikkinchi muqaddas manba bo'lib, Muhammad (s.a.v)ning hayoti va diniy-axloqiy ko'rsatmalariga asoslangan. Muhammad (s.a.v) aytgan yoki qilib ko'rsatgan va boshqalar qilgan biror bir ishni ko'rib turib, man etmagan holatlar "sunnat" hisoblanadi. Ana shu xatti-harakatlar hadis deb yuritiladi. Hadislar islom dinining barcha qonun-qoidalarini o'zida aks ettiradi, Qur'onning turli oyatlarini tushuntirib, to'ldirib beradi. Islom dini inson manfaatlariga xizmat qiluvchi har qanday kashfiyot va yangiliklarni qadrlagan va qo'llab-quvvatlagan. Shubha yo'qki, barcha yangiliklar va kashfiyotlar zamirida ilm yotadi. Muoz ibn Jabalning ushbu fikrlari ilmning fazilatiga eng yaxshi dalillardan biri: "Ilm tanholikda hamroh, xilvatda do'st, to'g'ri yo'l ko'rsatuvchi mayoq, xursandchilig-u hafagarchilikda ulfat, do'stlar oldida vazir, begonalar oldida yaqin do'st, Jannat yo'lining minorasidir". Islomda ilm talab qilish har bir musulmon uchun beshikdan to qabrgacha farz qilingan. Farz Allohning qat'iy amri bo'lib, uni bajarish har bir mo'min uchun majburiydir. Ilm, agar Alloh uchun xolis o'rganilsa, egasini Jannatga olib borishi haqida yuqoridagi hikmatda bahramand bo'ldik. Ilm egalarining oqibatlarini xayrli bo'lishi tabiiydir. Abdulloh ibn Abbos (r.a.): "Ilm olishda qiynaldim, biroz xorlandim, tilagimga erishgach, aziz-u mukarram bo'ldim", - deydi.

Hadisi sharifda : "Kimki dunyoni xohlasa, ilm olsin. Kimki oxiratni xohlasa, ilm olsin" - deyiladi. Ilohiy ta'limotda kelgan ilmdan murod barcha foydali ilmlar bo'lib, bunday ilm egalariga qilingan va'dalarga iymon va ixlos bilan uringan mo'min-musulmonlar erishadi. Bu qoidani ushbu hadisga ishlatadigan bo'lsak, mo'min-musulmon o'zi uchun foydali ilmga "Bu menga Allohning amri, dinimning talabi" deya urinsa, u Jannatning yo'liga tushgan bo'ladi. Abu Hurayra (r.a.) dan rivoyat qilingan hadis-u sharifda Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v) "Kim ilm talab qilish yo'liga tushsa, Alloh unga Jannat yo'lini yengillashtiradi", - derdilar. Ilmga da'vat qilish uchun bundan ortiq targ'ib bo'lmasa kerak, chunki har bir insonning oliy maqsadi - Jannat. Jannatga erishish uchun u har qanday qiyinchilik, mashaqqatlarga qarshi kurashishga tayyor.

Buyuk bobokalonimiz Imom al-Buxoriy sahih hadislar to'plami bo'lmish "Al-Jome' as-sahih" kitobining 1-to'plami 16-bobi "Ilmu hikmatni orzu qilmoq" bobida Hazrat Umar raziyallohu anhu bunday deganlar: "Boshliq bo'lmasingizdan avval ilmni chuqur o'rganing! Rasululoh sallollohu alayhi va sallamning sahobalari yoshlari ulg'ayganda ham ilm o'rganganlar. Rasululoh sallollohu alayhi va sallam: "Ikki narsadan o'zgasiga hasad qilmoq joiz ermas, biri-kishiga Alloh taolo halol mol-dunyo bersa-yu, uni haq yo'lida sarflayotgan bo'lsa, ikkinchisi-kishiga Alloh taolo ilmu hikmat ato etsa-yu, u shu tufayli oliy maqomga erishib, hukm surayotgan, odamlarga bilganini o'rgatayotgan bo'lsa",- deganlar".

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, ilm o'z sohibiga qiyomatda yo uning zarariga yoki foydasiga hujjat bo'lishi mumkin. Qolgani esa bandaning o'ziga bo'g'liq. Shuning uchun ilm olishni, bu yo'lda qiyinchiliklarni yengib o'tishni also to'xtatmaslik lozim. Foydali ilm olib, unga amal qilib dunyo-yu oxiratda saodatmand bo'lishga intilish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. "Olimlarning ilm yo'lida chekkan mashaqqatlari va ko'rsatgan sabrmatonatlari bitilgan sahifalar". Abdulfattoh Abu G'udda
2. Abu Abdulloh idn Ismoil Al-Buxoriy. "Al-adab al-mufrad" – T.: O'zbekiston, 1990
3. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf "Xadis" Toshkent:2012
4. "Olim odam va olam". Mubashshir Ahmad
5. islom.ziyouz.com
6. islom.uz